

MURAL DEL PAÍS VALENCIÀ

DECLARACIÓ DE PRINCIPIS

I

Als cinquanta anys de la meua vida,
quan davallen les aigües, tèrboles, pels espills,
molt modestament inicie aquest cant.

que els déus em siguen molt propicis,
això demanaria, d'una manera senzilla,
amb el llatí esdentat de les inscripcions,
en començar el cant lluminós del meu poble,
les meues gents,
el meu país.

si lleve els ulls, cansats, d'aquest paper,
veig les veles,
la mar,
d'adolorida majestat ritual d'un crepuscle
damunt els arrossars.

em seria molt fàcil evocar, si ho volgués,
si fos el meu propòsit,
ara,
ací,

al cor mateix de l'antiga sucronense,
l'altern passat de marbres i batalles,
de xàrcies i llenys,
el tenebrós naixement d'un poble solar.

veig, en el mur fumat, el llum perdut d'algun
gresol.

les gents mengen anguiles,
les mengen en silenci,
eucarísticament.

només són dents i ulls fulgurants dins la fosca.

me n'entraré a la fosca,
a la nit,

al misteri recòndit del meu poble.

secretament em guiaran, com les minetes
[familiars dels difunts]
llànties de fang,
enterrades,
profundes.

després, si els déus ho volen, hauré d'eixir a
l'alba,

a la declaració de la llum,
tot amarat de sal,
coronat d'algues i aigua com d'estels,

desenterrat del fons marí com un antic déu
mutilat.

El Perelló, Sueca, 31-12-1974.

Mural del País Valencià.

COVA DE L'AIGUA

IV

Cova de l'Aigua, per on l'aigua queia,
Una cortina remorosa d'aigua,
On un bassal, a l'entrada, panteixa
Com un animal de perduda memòria.

I hi ha un llatí que ningú no desxifra,
Breu, agafat a la mateixa roca,
I una remor, convulsa, de soldats,
De campament, i la roca segueix,

I l'aigua és, només, la referència,
Montgó amunt, cara a la mar extensa,
Cara a les illes, perfumades, fondes.

Cova de l'Aigua, l'alfabet en clau
De l'amistat i de la lluita: clau
Després llançada a la mar fecunda.

Llibre de Dénia.

ACÍ HI HAGUÉ, FA SEGLES, L'ALMADRAVA

VIII

Ací hi hagué, fa segles, l'almadrava,
L'aigua corrent per galeries fondes,
Precipitant deesses i escultures,
fortificant medalles successives.

Ací hi hagué una vinyeta fèrtil,
Amb un castell, una terra estimada,
Ací hi hagué uns cultius, unes fones.
Ací hi hagué diversitat de pàmpols.

Ací es tragué la collita de peixos
I capitells, i tancats penombrosos,
Tancats com ulls d'un amor o delícia.

Ací hi hagué les cabelleres d'aigua,
Ací es vessà, damunt la terra, un cos.
Ací uns llorers guarden una memòria.

Llibre de Dénia.

CLARA LA LLUM

I

Clara, la llum, com un pessic de sal,
Caurà damunt, tal una allau benigna;
Tots els riurats que travessen la terra
Peregrinant per les muntanyes. Més:

Com un raïm d'una dolçor suprema
Creix el matí, i es dilata; la pell
Tendra i suau ja no pot contenir
Tanta dolçor, i gravita, damunt

El món, aquest univers blanc de Dénia,
Il·luminant totes les seues hores.
El fosc canyís on floreixen les panses

I les parets, d'una blancor invicta,
I, remorosos, els tancats, invictes,
O món quiet, amb una bassa al mig.

Llibre de Dénia.

IFAC LA TEUA ALÇÀRIA

Ifac la teua alçària els teus muscles de llum
sostenent el temple dels dies
aixecant les bigues
Ifac.

Vora la mar avançant dins la mar
amb els teus braços de déu coronats de pins
Ifac
aixecant la llosa del dia.

Amb els peus a l'aigua amb l'alegria
de l'aigua als turmells
pilós de vinyes i arbredes.

Ifac
músculs de terra venes de mar
tu aixeques el dia i el
salm Ifac.

Mural del País Valencià.

COM UN GRAVAT

II

Com un gravat, o com vinyeta antiga,
Veig la ciutat, de silenci i espera,
Veig el Castell de més silenci, encara,
I mire el port, com un anell de pau.

Castell corcat, mans que cercaven furts,
Inscripcions esdentades als murs!
Mire el Castell, nupcial, al migdia,
Entre l'olor de xiprers i barrancs.

Endevinant enterrades estàtues,
Refent la pols, coordinant l'alçària,
El dia lluu com deessa daurada.

La rella, altiva i amorosa, i una
Remor de poltres entre fulles, una
Remor, al port, de naus que encara esperen.

Llibre de Dénia.

VIATGE MEMORIAL

Creuava el Mascarat com creuaria
perduts versos d'Homer, fulls de l'Odissea.
Molt m'atreia Teulada, pàmpols verds,
aquella aigua petita que ratja de la roca,
les finestres de la pirateria.
¿Com oblidar Ondara, amb el seu nom que crema?
El Verger de carrers amples, d'ample cel,
d'una etimologia fastuosa de fulles,
alegre de taronges i albercocs.
Gata de Gorgos, Gata, favorable cruïlla,
dents de menjar a mos rodó la fruita.
Molt m'atreia la llum salnitrosa de Dénia,
aquell carrer dels arbres que duu al port,
aquells crepuscles lents, savis, inacabables,
des de la porta d'una taverneta,
el plateret d'olives, el fullós got de vi.
El Montgó que ha acabat d'eixir del mar
semblant un déu antic, mullat de blaus i molsa,
pelut i gloriós cara a la nit.
Oh bon dia, Benissa, que ara véns, matinera,
i duus les llonganisses que m'agraden,
feliç i conjugal de davantal i fulles
com després d'una nit satisfactòria!
Secret encant de Xàbia, de pins i antigues pedres,
la fortalesa marina del temple,
una diversitat, migdia de cigales,
una remor de pins que enrama l'aire.
El Portet de Moraira, estricta gràcia,
clar de veles i vents i una mar d'esmaragda,
una mar de raïm o de pupil·la.
Ah Mascarat, creuat, socarrat, arrapat,
altiu i penetrable mansament,
els barrancs de fondària estupefacta encara!
Com t'enyore, pensant els antics dies,
quan arribava i duia el cor com una llebre
endevinant proximitats benignes!
La mar sempre arribava, i arriba a l'hora justa:
amb una adusta dignitat, Ifac,
bromeretes d'una aigua de trèmula sanefa,
arbres que puguen com en un aplec
i en arribar al cim s'aturen, espantats,
i no saben tornar després a casa
i belen, per les nits, com un ramat d'anyells.

Més dolça que la mel era la llengua.
L'idioma de panses, d'ametlles i d'olives
propugnava una antiga dignitat.
Es precipiten vinyes i antigues oliveres
vers les cales de vidre encara íntim.

Cloc els ulls un moment en arribar a Altea,
blanor de pols i quietud o gràcia,
Altea blanca, teules rovellades, silenci,
que més m'estime. Si arriba l'alba
ho feia de puntetes i discretes campanes.

Missa dominical, Alfàs del Pi,
o prestigi rural de lentes alqueries.

Recordava una mà dintre la meua,
uns negres ulls d'ametla, uns cabells oliosos,
aquell somriure incipient o cast,
aquells malucs de cala, aquells pits d'aigua viva,
aquells llavis dels besos perdurables.
Recorde Benidorm tal com el vaig conèixer.
Per la finestra de la Sagristia
entra el vent de la mar com un vedell salvatge.
Arribava a l'altar major i feia
vacil·lar a les mans velles del rector l'Hòstia.
Aquells estius i aquells hiverns d'amor
que ara enyore tantíssim, oh rellotges perduts.
El llarg braç de la cala, ple de pins!...
Es socarrava l'illa i crepitava l'aigua,
com si acabàs de caure de l'Aitana,
espasa legendària de Rotlan, melladura
llunyana de la roca, cementeri
marí, vivacitat de pescadors al port.

Recórrec certs carrers, puge a l'església,
arribe a aquell cantó familiar,
veig el vol d'uns coloms, potser espere encara
com esperava, i esperava tant!
Vila proverbial, la vila d'on venia
l'ocult cognom matern que ara recorde
i a ningú no el diré, per més que em pungen
de la branca d'un pi o d'una olivera,
i em passege a la boca, com una peladilla,
mentre veig les palmeres ran la mar.

Tot ho recorde; tot, molt cast, ho rememore,
seguesc camins secrets o galeries,
refaig, pedra per pedra, tot un mosaic ocult.
Malgrat els anys passats no m'equivoque.

Amb un sarment escrit, en una pols, un nom:
després l'esborre, amb una mà lentíssima.

Sonata d'Isabel.

ENYORARÉ DES DE XÀBIA A CALP

III

Enyoraré des de Xàbia a Calp,
I miraré, com un gesmil, intacte,
Flotant al vent, el migdia d'Altea.

Beneiré, amb lenta mà de pedra,
La mar, l'escull; i em trobareu, feliç,
Un dematí, dintre l'Alfàs del Pi.

Oh litoral de permanent vigília!
Oh Benidorm de coronada roca!
Oh illa, oh cala, clara Vila Joiosa.

Sempre duré, al costat del meu cor,
Com un amor, com medalla de llosa,
Com un anyell, o com mà d'un infant,

El teu nom, dolç i cremant com el sucre,
El teu nom, clar, de vesprades tranquil·les,
El teu nom, llum de la sal del migdia.

El teu nom, port, llorers i vinyes, Dénia.

Llibre de Dénia.

ACÍ HI HAGUÉ LA CORONADA PÚRPURA

IX

Ací hi hagué la coronada púrpura,
Els mariners dempeus dintre les barques,
Agricultors de profunda llegona,
Cànters de vi i cànters de foment.

Ací hi hagué, recolzades, les àmfores,
Cantons votius i funerals esteles.
Als capaltards, s'apropaven les nits
Des de la mar i les muntanyes negres.

Publicaré un edicte de sal.
Circularà entre Pegó i Ondara,
Calp i Verger, Gata, Altea i l'Alfàs.

Beneiré les quatre creus del terme
Amb dit de pols que mullaré a la mar,
I em faré, greu, el senyal de la creu.

Llibre de Dénia.

BURJASSOT, TEULADA

I

Com decantats o recolzats
a la meua infantesa, com

així deixats, com oblidats,
oberts al vent, riu-rau,

hores de vinyes i moreres,
hores, finestres ventrudes,

vesprades que donen a la mar,
geranis, la tarda ol a

gesmil, la nit ol a gesmil,
oh ventura, guitarra d'enlloc!

II

Les bigues poderoses, les
bigues de l'antic testament,

la dona treu uns dolços,
una copeta de mistela, uns

platerets, el sostre és alt;
comoditat i pulcritud,

netedat de novençana, mobles
de novençana, mantellina.

Ol a intimitat, ol a dies, ol
a pulcritud. Ol a nou, a llit,

sexè novell, coses no gastades,
la novençana es posava vermella.

III

Estic escrivint en carn
viva. Plore una existència,
ai, plora uns anys, plora una
oculta dolcesa que he perdut,
me l'han agafada de les mans.

Qui ha estat el culpable, qui?

Estic plorant en carn viva
damunt un cos adolescent.

Veig els barracons de la fira,
els cavallets de cartó donen voltes.

Elegia.

ELS PAREDONS D'ESPESEÏDA MURTA

IX

Els paredons d'espeseïda murta,
El foc, puixant, al centre de la nit,
Les expectants muntanyes que et voltaven
I les nits, grans, amb el vent de la mar.

Els clars carrers, barri dels marsellesos
Els protestants del cementeri anglés,
La dolça sang del suïcida anònim,
Aquell canyís on maduren les panses.

El port actiu, les muralles perdudes,
Llebres, castell, pampoloses figueres:
El sucre cau, de tan dolç, i prospera.

Res com açò: barri del port, taverna
I pessigar les olives partides,
Mirant entrar la nit com de puntetes.

Llibre de Dénia.

BOQUETA DE NIT

Res com açò: recolzada cadira
A la paret, la cadira de corda,
I veure entrar, un per un, els vaixells,
I oir els crits de les pescateries.

Res com açò: el got del vi i la nit
Que duu un mantell foradat per la sal
I entra, amb breu pas de mesurades síl·labes,
I crema un foc a les malmeses torres.

Res com açò: Montgó, vinyes i parres,
Que arribarà, creuant la mar, els segles,
I florirà d'enyor a Formentera.

Res com açò: mirar qui passa, veure,
Des del carrer, una amable veïna,
I a la foscor es perden les parelles.

Llibre de Dénia.

ESTROFES PER AL MEU BON AMIC EL PINTOR CASTEJÓN

Palmeres d'Elx, el silenci de l'hort,
el caminant perdut que es troba enlloc,
el meditat i prosperat auguri,
el llenç, enterc on pintes i fas ratlles.
El temps passat i el futur es retroben
a Pedreguer i jo ho celebre molt,
bevent del vi que en diuen de Xaló.
Havent passat el miserable temps
de les presons i l'absurd captiveri,
havent passat amb peu nu sobre el foc,
havent crescut, com una parra boja
el teu treball, on refàs, amorós,
els patiments, els amors, les catàstrofes,
que ara he mirat, amb gest amarg i obscè,
amic, amic de la més dolça ràbia,
arbre potent amb una fulla sola,
amb un amor de rosella canària.

Sofreixes molt, però pintes sovint,
has reflectit el teu amor en llenços
que han proclamat el teu goig d'ésser viu,
viu entre els vius, la gran festa de viure,
a mos redó, com es fa i és provat.

Com un gelat, que l'esperma cobria,
vas il·lustrar pobres poemes meus.
L'agilitat, la de plomes, carn,
l'amor, el crim, catàstrofes de plomes,
oh i el desig que recorria fulles,
els pergamins de rotllada sintaxi,
oh el desig que desencola fustes,
que fa l'amor com qui rega al seu temps,
fecunditat, el manament diürn,
després la mar, les nits damunt la sorra,
entrar vaixells al port, carregaments
de pèls, suor, i el gotet de vi, encara,
mirant, enllà, més lluny de la badia, enllà,
a la mar, per on van els dofins,
on es refan els somnis, les paraules,
els fusts corcats que arribaran enlloc.

Tu, Castejon, de la lliçó més clara,
fill de Rembrandt, per on la llum penetra
i obre, al teu llenç, l'escletxa de més festa;
per tu, el dibuix, de recreada línia,
per tu, les nits, la rosada del dia.
Per tu, camins clars de perseverança;
per tu, treballs que ens omplen les parets
irradiant tot el secret més fondo,
el crim, la sang, feroç, dels fratricidis!

Jo enlaire el got sols per tu i pels teus llenços!

Una lliçó de claredat, serena
puja als balcons i ens enrama la vida.
Oh tu, pintor de cintures florides!

RIUR AUS

Com entra l'aire i com se'n surt alegre,
al vell riurau, on pengen les tomaques
des de les bigues, la frescor del dia
una frescor com una cisterna alegre.
Una olor de raïms davant el camp immens
la cadira de bova, unes plantes.
Catorze són les bigues del sonet.
Com puja l'arc i com l'arrodoneix
l'entrada franca per qui arriba, tot.
Pengen columnes com alfabregueres.

Mural del País Valencià.

ENLLÀ ON VAJA US HE DE DUR

III

Enllà on vaja us he de dur,
olor de garbes d'herba seca,
andanes, carabasses al balcó,
tot un passat, amb mi,
polsim que queia al damunt
les pebreres, melons de tot
l'any, manolls de panolles
que penjaven de les bigues de casa.

Elegia.

ROMANÍ, FARIGOLA, PEDRES

VI

Romaní, farigola, pedres
de secà, olives trencades,

escorpins. Tapàvem el cànter
amb fulles de garrofer,

el deixàvem a l'ombra. Ametlers
perduts de la meua infantesa,

veniu, veniu coronats de floretes.
Trontollava el carro, l'aigua

ressonava dintre del cànter, li
dúiem setze ciris a sant Vicent.

Aquesta, aquesta fou l'olivera,
aquesta. Creixia l'aigua, pulcra,

l'aixovar net, dies de llit,
entra la llum per la finestra.

Ens perdiem tots dos. Els joncs
de la ribera, els joncs, ai.

Dinàvem dessota els garrofers,
encara cremaven les pedres

del foc. Després dormíem tombats
a terra, a l'ombra mòbil

del garrofer. A boqueta nit
tornàvem a casa. El carro

duia el fanalet encés, en silenci
fèiem les coses amb cansament.

Elegia.

COS ENLLACAT

II

Cos enllacat, de besllums, de carícies,
De molta lluna, plena de cauteles,
Besades fondes, plenes de dentetes.
Els engonals han florit a la nit!

Pins i més pins i riuraus que caminen.
Des de Teulada davallava el dia
Amb peu descalç i content. Des de Xàbia,
Vénen ocells per davant de l'escuma.

El nu, cremant, que es vessava a la brossa,
El nu, cremant, de fulgurants escates;
El nu, de llum, al centre de l'aurora.

Els bandolers baixen de les muntanyes.
Miren, amb ulls de darrera vegada.
El mar, el bé, les vinyes, el silenci.

Llibre de Dénia.

EL SALADAR, ELS ULLALS, LES MARINES

I

El Saladar, els Ullals, les Marines,
Negrals, l'Alter. Més enllà, Les Bovetes.
Em dic els noms de molt concrets topònims
Que han arrapat la meua pobra vida.

Enterraments i fragments de columna!
El capaltard, el temps mai no extingit,
Retorna, amant, i acaricie temples,
Els llocs que hi ha on, abans, els exvots.

El capaltard, amb el cor de magranes.
Passava altiu, car la dolor fa altius,
Closos els ulls, entre barrancs i canyes.

Considerant la pols i l'estatura,
Trèmul refent el capitell, malmés,
Entre els tancats de recatada gràcia.

Llibre de Dénia.

DINTRE L'APLEC

Dintre l'aplec, l'anell de muntanyes,
Seràs com foc, crepitars com foc,
Com foc d'amor i mel assegurada;
Seràs castell d'altíssima memòria.
I seràs vent de flames i litúrgia
I espargiràs els dies ametllats,
Amb un amor convuls de novençana,
Com una orant amb un gresol només.
Amb dents, amb dents; amb llavis esgarrats
Diràs el mot de segura dolcesa,
Amb una arrel mai no trobada enlloc.
Creixerà el mar sota la lluna plena,
I pararà, presta, el llit i la taula,
i cruixiran les fustes de la terra.

Llibre de Dénia

RES NO EM POT COMPLAURE TANT

VI

res no em pot complaure tant com acabar
[la meua vida,]
el meu obscur treball,
enllestint el cant general del meu País,
el seu extens mural unànimе de corbelles i veles,
de tarongers i magranes.

done les gràcies als déus per aquesta ventura.

arribaré, així, a la velledat o la mort
condecorat secretament,
amb pas segur i una oculta alegria.

tot el que he fet al llarg dels anys
no ha estat altra cosa
que una lenta, amorosa, minuciosa preparació
per aquest moment,
per aquest llibre,
per aquest cant.

com les clares gents d'alacant deixen el raïm
a l'aire i el sol del riurau
per intensificar el seu sucre
i esdevenir fondo delit,
em permetreu que mire la meua llarga feina
[de molts anys,]

deixant, com el raïm,
els meus molts pobres versos,
fins que ha arribat el dia de la feina major
[i més bella: aquest cant general.]

he recorregut, de banda a banda, el país.
l'he recorregut amb la plenitud del dia,
l'hora de les cigales i el sol,
de les roselles i el forment,
de la calma augusta dels tarongers i les llimeres.

he vist avançar els batallons de la nit
ran l'estupefacció dels alfalsos,
entre les moreres solemnes i humides,
vora la mar.
he sentit arribar la nit
a la inquieta riba dels rius on hi ha les coves,
on habitava l'home primitiu,

la costera de xàtiva, el barranc alcoià de la batalla,
la lluna d'horta de castelló,
la intacta meravella de gandia
—i enyore molt unes pedres atònites de beniarjó,
justament les pedres disperses,
amb voluntat dura de síl·labes,
del palau d'ausiàs march.

açò no és la banalitat habitual d'un compliment
[de roses.]

refusant tota mena de retòrica,
intensament recorde que he viscut,
que he viscut en un lloc concret,
entre unes gents concretes,

en un país concret.

dansen, per a mi sol, a la meua nit, al meu cor,
els guerrers de morella,
les gents d'algemesí,
puja una veu de vidre o d'aigua a elx,
avancen pels carrers els moros i cristians,
les comarques de castelló.
veig la mar de penyíscola, petita i de dentetes,
[de saliva febril]
ran les pedres del vell castell,
i veig la mar de dénia o xàbia, els pàmpols de teulada,
veig el migdia únic d'alacant.

he rebut, tot al llarg de la meua existència,
ben pocs regals.
sóc pobre i mai no me n'he queixat, d'ésser-ho.
tot era natural i em calia acceptar-ho.
ara.
passant els dies,
més tristos que feliços,
amb més de cansament que de satisfacció,
m'adone
que els déus em deparen el millor dels regals:
ser poble,
ésser un entre tants,
i em sé ric per sempre,
per tota la mort,
i acceptaré humilment la meua mort,
quan ho determinen els déus.
m'enterraran com l'home de la cova negra,
no amb uns grans de forment en el cul d'una àmfora,
no amb els ferros rovellats d'unes eines,
com era el vell i ritual costum,
sinó amb el cansament de la delícia,
el digne cansament epitalàmic
d'haver viscut,
amb horror i alegria,
els dies del meu poble
i haver-ne alçat l'acta.

ningú no em llevarà aquest orgull.

Mural del País Valencià.